

مقطع تحصیلی: کاردانی کارشناسی رشته: .....ترم: .....سال تحصیلی: ۱۳۹۸ - ۱۳۹۹

نام درس: معماری جهان اسلامی نام و نام خانوادگی مدرس: مهران رضایی

آدرس email مدرس: .....تلفن همراه مدرس: ۰۹۱۲۵۶۱۶۲۴۴

جزوه درس معماری جهان اسلامی مربوط به هفته : اول دوم سوم

text: دارد ندارد voice: دارد ندارد power point: دارد ندارد

تلفن همراه مدیر گروه : .....

اصول معماری ایرانی

به طور کلی اصول معماری ایرانی عبارتند از:

۱- **مردم‌واری**: یعنی داشتن مقیاس انسانی که آن را می توان در عناصر مختلف معماری ایران مشاهده کرد. به طور مثال اگر سه دری (اتاق خواب) را در نظر بگیریم، اندازه ی آن بر حسب نیازهای مختلف یک زن، مرد، بچه یا بچه های آنها، لوازم مورد نیاز و ... در نظر گرفته شده است یا برای جلوگیری از گزند گرمای زیاد ایران، دیوار را دو پوسته می ساختند و یا نور را از سقف می گرفتند.

۲- **پرهیز از بیهودگی**: در معماری ایران بر این اصل تاکید فراوان شده است، به عنوان مثال نصب مجسمه ها که در اغلب بناهای سرزمین های دیگر معمول است در معماری ایرانی وجود ندارد.

۳- **نیارش**: اصطلاحی است در معماری و به کلیه کارهایی اطلاق می شود که برای ایستایی و پایداری بنا انجام می گیرد. به عبارت دیگر، نیارش مجموعه ای است از امور محاسباتی و استاتیکی به انضمام مصالح شناسی و انتخاب و استفاده از مناسب ترین و کمترین مصالح. به عنوان مثال در گذشته بیشتر تکیه ی معماران بر اصول مهندسی بوده است و به نظر آنان هنگامی بنا زیبا بوده که از لحاظ ایستایی نیز نمایان گر ایستا بودن خود باشد.

در نیارش از مقیاسی به نام « پیمون » استفاده می شده است. پیمون یکی از ضوابطی بود که برای تعیین تناسب بین اجزای بنا رعایت می شد. با استفاده از نیارش و پیمون، سه مرحله ی مهم طرح، محاسبه و اجرا به بهترین نحو انجام می یافت به طوری که طرح زیبا، محاسبات صحیح و اجرا نیز ساده می شد.

۴- **خود بسندگی** : به عبارتی، خود کفایی است و به مفهوم استفاده از حداکثر امکانات موجود و در دسترس و مصالح بوم آورد است. به این ترتیب کار با سرعت بیش تر انجام شده و مصالح با طبیعت

۵- اطراف خود هماهنگی بیش تری داشته است.

۶- **درون گرایی** : یعنی به دلیل وضع جغرافیای خاص بسیاری از مناطق ایران، مانند خشکی، بادهای مختلف، و شن های روان و ... امکان ساخت بناهای برون گرا نبوده است. به عنوان مثال در نقشه تخت جمشید «درون گرایی» کاملاً دیده می شود.

شیوه های معماری ایران در دوره های بعد از اسلام

همانطور که در بخش اول به آن اشاره شد، معماری ایران دارای شش شیوه ی متداول می باشد ۲

شیوه

آن مربوط به قبل از اسلام و ۴ شیوه ی دیگر آن مربوط به دوره های بعد از اسلام می باشد. حال به ذکر شیوه های معماری ایران در دوره های بعد از اسلام می پردازیم. شیوه های معماری ایران در بعد از اسلام عبارتند از:

۱- شیوه ی خراسانی (شبستانی)

۲- شیوه ی رازی

۳- شیوه ی آذری

۴- شیوه ی اصفهانی

۱- شیوه ی خراسانی (شبستانی)

اولین نمونه های هنر و معماری اسلامی ایران در منطقه ی « خراسان » شکل گرفت. این شیوه در « قرن اول هـ. ق » و از ابتدای پذیرش دین مبین اسلام از سوی ایرانیان آغاز شد و تا زمان « آل بویه » و « دیلمیان » (قرن ۴ هـ. ق) ادامه داشت. گروهی شیوه ی خراسانی را ادامه ی شیوه ی پارتی می دانند. در این شیوه که نقشه ی عمومی بنا های آن از مساجد صدر اسلام اقتباس شده، مساجد به « شبستانی » یا « چهل ستونی » ساخته شده اند. قوس های به کاررفته در شیوه های خراسانی به صورت « بیضی » و « تخم مرغی » است که از نمونه های پیشین آن می توان به کاخ های ساسانی یعنی « فیروز آباد » و « طاق کسری » اشاره کرد.

معماری در شیوه ی خراسانی بسیار ساده و خالی از هر گونه شکوه است. در این شیوه از ارتفاع زیاد و بی مورد پرهیز شده و تا حد امکان، بنا کوتاه تر ساخته شده و گچ بری و سایر تزیینات و نماسازی پرهزینه به طور کلی از بین رفته و از قرار دادن کنگره های اطراف بام نیز خودداری به عمل آمده است؛ مصالح بیش تر از نوع ساده و ارزان قیمت و در واقع از همان مصالحی بوده که در شیوه ی قبلی - پارتی - به کار رفته است. خصوصیات شیوه ی خراسانی عبارتند از:

۱- سادگی تا مرز امکان

۲- استفاده از مصالح بوم آورد

۳- پرهیز از بیهودگی

۴- مردم واری فوق العاده

بناهای شیوه ی خراسانی (شبستانی)

بناهای شیوه ی خراسانی عبارتند از:

- ۱- مسجد جامع فهرج یزد
- ۲- تاریخانه دامغان
- ۳- مسجد جامع نایین
- ۴- مسجد جامع تبریز
- ۵- مسجد جامع اصفهان
- ۶- مقبره امیر اسماعیل سامانی
- ۷- مسجد جامع ابرقو
- ۸- مسجد جامع میبد
- ۹- اصل مسجد اردستان

تاریخانه ی دامغان : این بنا در شهر دامغان قرار دارد که به « خدايخانه » نیز معروف است که احداث آن به « اواسط قرن ۲ هـ. ق » یا « ۸ میلادی » باز می گردد. این مسجد نمونه ی بسیار زیبا و کاملی از مساجد سده های اولیه ی اسلام به شمار می رود. شیوه ی معماری این مسجد برگرفته از معماری دوره « ساسانی » است.

ساختمان مسجد شامل یک صحن یا حیاط مرکزی است که اطراف آن را رواق های سرپوشده احاطه کرده است. شبستان مسجد دارای ۱۸ ستون مدور (سه ردیف ۶ تایی) است. این ستونها از نظر ویژگی معماری مشابه ستون های کاخ های ساسانی هستند. طاق های مسجد تاریخانه از « آجر » است و به طاقهای دوره ی قبل از اسلام — یعنی عهد ساسانی — مشابهت بسیار دارد. قوس های تاریخانه به آرامی به طرف « جناغی » (شکسته) می رود و مرحله ای از تحول قوس بیضوی ساسانی را به قوس جناغی اسلامی نشان می دهد؛ توضیح آنکه مناره ی آجری زیبایی در عهد « سلجوقی » به این مجموعه اضافه شده است.

